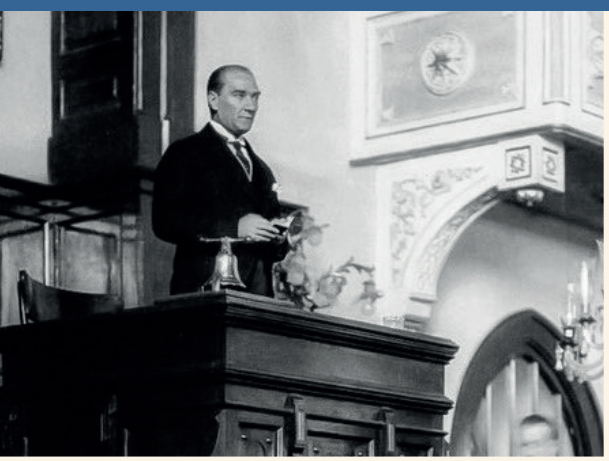
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ

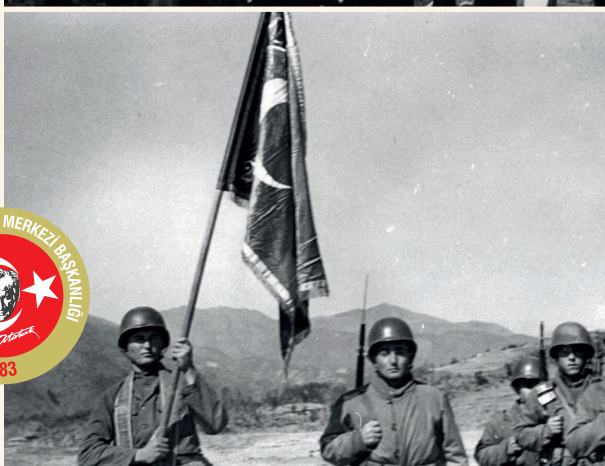
YENİ TÜRKİYE: TÜRKİYE CUMHURİYETİ

2

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ BAŞKANLIĞI
1983

TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ-II

Yeni Türkiye: Türkiye Cumhuriyeti

KİTAP EDİTÖR KURULU

Neşe Özden ♦ Mehmet Temel ♦ Yasemin Doğaner ♦ Zehra Aslan
Mustafa Sıtkı Bilgin ♦ Ömer Osman Umar ♦ Abdullah İlgazi
Halil Bal ♦ Mehmet Hacisalihoğlu ♦ Ali Satan ♦ Nurten Çetin
Hatice Güzel Mumyakmaz

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ

Ankara ♦ 2023

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI 548

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-II
Yeni Türkiye: Türkiye Cumhuriyeti

Editörler
Neşe Özden ♦ Mehmet Temel ♦ Yasemin Doğaner ♦ Zehra Aslan
Mustafa Sıtkı Bilgin ♦ Ömer Osman Umar ♦ Abdullah İlgazi ♦ Halil Bal
Mehmet Hacisalihoğlu ♦ Ali Satan ♦ Nurten Çetin ♦ Hatice Güzel Mumyakmaz

İnceleyiciler
Ali Satan ♦ Mehmet Temel

Proje Yayın Koordinatörü
Selcan Koçaslan ♦ Aynur Yavuz Akengin

1. Baskı: Ankara 2023
Takım ISBN 978-975-17-5694-7
ISBN 978-975-17-5696-1

Kapak ve Sayfa Tasarımı
Selen Kuyucu

Atatürk Araştırma Merkezi
Genel Ağ: atam.gov.tr
E-Mağaza Genel Ağ: emagaza-atam.ayk.gov.tr

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre bu eserin bütün yayın, tercüme ve iktibas hakları Atatürk Araştırma Merkezine aittir.

İÇİNDEKİLER

EDİTÖRLER VE BÖLÜM YAZARLARI XXIII

KISALTMALAR XXVI

TAKDİM 1

ÖN SÖZ 3

I. KISIM

ATATÜRK DÖNEMİ (1923-1938)

1. CUMHURİYETİN KURUCUSU ATATÜRK 9

1.1. Ailesi ve Öğrenim Yılları 9

1.2. Askerî Görevleri 11

1.3. Millî Mücadele Dönemi'ndeki Faaliyetleri 16

1.4. Devlet Kurucusu Mustafa Kemal Atatürk 23

2. ATATÜRK DÖNEMİ'NDE DEVLETLER 28

2.1. Avrupa Devletlerinde Rejim ve Sistemler (1923-1938, Seçili Ülke Örnekleri) 28

2.1.1. Liberal Yönetim Örnekleri (Fransa, Çekoslovakya, Polonya) 35

2.1.2. Yol Ayrımı: Macaristan ve Avusturya 45

2.1.3. Parlamentarizmden Örnekler (İngiltere, Belçika, İtalya) 51

2.1.4. İberik Yarımadası Ülkeleri (İspanya, Portekiz) 64

2.1.5. Almanya ve Nazizm 73

2.1.6. Baltık ve Nordik/İskandinav Ülkeleri 77
2.1.7. Farklı İki Model: İsviçre, Sovyet Rusya 81
2.1.8. Doğu Avrupa ve Balkanlar 85
2.2. Kapitalizmin Ekonomisi: Büyük Devletler 104
2.2.1. İlk On Yıl: 1920'ler 105
2.2.2. İkinci On Yıl: 1930'lar 109
3. CUMHURİYETİN İLANI VE İÇ SİYASİ GELİŞMELER 117
3.1. Cumhuriyetin İlanından Önce 117
3.1.1. Birinci Mecliste Muhalefet ve Meclisin Yenilenmesi (1920-1923) 117
3.1.1.1. Birinci Meclis İçinde Muhalefet 117
3.1.1.2. Seçim Kararı ve Meclisin Yenilenmesi 124
3.1.2. Müdafaa-i Hukuktan Halk Fırkasına (1918-1923) 127
3.1.2.1. Birinci Müdafaa-i Hukuk Dönemi (30 Ekim 1918-23 Nisan 1920) 127
3.1.2.2. İkinci Müdafaa-i Hukuk Dönemi (23 Nisan 1920-11 Eylül 1923) 133
3.1.3. Cumhuriyet Rejimine Geçiş: Ankara'nın Başkent Olması (13 Ekim 1923) 134
3.2. Cumhuriyetin İlanı ve 1920'li Yıllar (1923-1929) 137
3.2.1. Cumhuriyetin İlan Edilmesi (29 Ekim 1923) 137
3.2.2. Türk Siyasi Hayatında 150'likler 143
3.2.3. Hilafetin Kaldırılması ve 3 Mart 1924 Tarihli Diğer Kanunlar . 148
3.2.3.1. Evkaf Umum Müdürlüğünün Kurulması 158
3.2.3.1.1. Şeriye ve Evkaf Vekaleti 161

3.2.3.1.2. Evkaf Umum Müdürlüğünün Kurulması ve Sonrasındaki Gelişmeler....163

3.2.3.2. Diyanet İşleri Başkanlığının Kurulması....170

3.2.3.2.1. Atatürk Dönemi'nde Diyanet İşleri Başkanlığı Hakkındaki Yasal Düzenlemeler....178

3.2.3.2.2. Diyanet İşleri Başkanlığı Hakkındaki Diğer Kanunlar.... 184

3.2.4. 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (20 Nisan 1924) 186

3.2.5. Cumhuriyet Dönemi'nin İlk Çok Partili Siyasal Yaşam Denemesi: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası....191

3.2.6. Şeyh Sait İsyanı ve Takrir-i Sükun Dönemi 195

3.2.6.1. Şeyh Sait İsyanı 195

3.2.6.2. Mustafa Kemal Paşa'ya İzmir'de Suikast Girişimi 200

3.2.6.3. Takrir-i Sükun Dönemi'ndeki Diğer Gelişmeler (1925-1929) 202

3.3. Serbest Cumhuriyet Fırkası (12 Ağustos-17 Kasım 1930)..... 204

3.3.1. Fırkanın Kuruluşu Öncesinde Ülkede Genel Durum 204

3.3.2. Fırkanın Kuruluşu.... 205

3.3.3. Fırkanın Faaliyetleri ve Kapatılması.... 209

3.4. Menemen Olayı (1930)....217

3.4.1. Menemen Olayının Gelişimi....217

3.4.2. Örfi İdarenin İlanı ve İnkılabı Koruma Kanunu'nun İlanı..... 223

3.4.3. Suçluların Divan-ı Harpte Yargılanmaları.... 225

3.5. Halk Fırkasının Kuruluşu ve Tek Parti Yönetiminin Oluşumu..... 230

3.6. Türk Ocakları (25 Mart 1912-10 Nisan 1931) 239

3.6.1. Türk Ocaklarının Kuruluşu.... 239

3.6.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Ocaklarının Faaliyetleri 241
3.6.3. Türk Ocaklarının Kapatılması 246
3.7. Kadro Hareketi 251
3.7.1. Kadro Dergisinin Kuruluşu ve Amacı 251
3.7.2. Fikir ve Önerileri 253
3.7.3. Kadro Dergisinin Kapatılması 258
4. DÖNEMİN İKTİSADİ GELİŞMELERİ 261
4.1. Öncü Girişim: Türkiye İktisat Kongresi (Şubat-Mart 1923) ve Dokuz Umde (Nisan 1923) 261
4.1.1. Kongre Öncesi Gelişmeler 261
4.1.2. Kongrenin Toplanması ve Alınan Kararlar 263
4.1.3. Kongre Kararlarının Etkileri 270
4.1.4. Dokuz Umde 273
4.2. Atatürk Dönemi İktisat Politikaları 276
4.2.1. Cumhuriyet ve Finansal Darboğaz 277
4.2.2. Denk Bütçe, Hazinenin Birliği ve Mali Reformlar 280
4.2.3. Sanayi Toplumu Özlemi 286
4.2.4. 1930'lu Yıllarda Dünya Buhranı ve Finansal Yapı 288
4.2.5. Geçiş Evresi ve Mali Yapı 290
4.3. Sanayi, Bankacılık ve Tarımda Gelişmeler 293
4.3.1. Teşvik-i Sanayi Kanunu 293
4.3.2. Bankaların Kurulması 297
4.3.3. Topraklandırma Kanunu ve Zirai Krediler 304
4.4. Devletçilik ve Planlı Sanayileşme 309
4.4.1. Devletçilik Düşüncesi 309

4.4.2. 1929 Büyük Buhran Sonrası Devletçiliğe Geçiş Süreci: Yeni Yaklaşımlar 310

4.4.3. Atatürk ve İktisadi Devletçilik Politikaları 312

4.4.4. Devletçilik Uygulamaları ve Planlı Sanayileşmeye Geçiş 322

5. HUKUK ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR 328

5.1. Millî Mücadele Dönemi ve Lozan 328

5.2. Tadil-i Kavanin Komisyonları (1923) 334

5.3. Adliye Vekaleti 337

5.4. Tadil-i Kavanin Komisyonları (1924) 340

5.5. İsviçre Medeni Kanunu'nun Benimsenmesi 343

5.6. Kabotaj Kanunu 350

5.6.1. Yeni Ülkü: Millî İktisat ve Millî Denizcilik 350

5.6.2. Kabotajdan Önce 354

5.6.3. Kabotaj Yasası 361

5.7. Mülki İdari Teşkilatındaki Değişiklik ve Düzenlemeler 365

5.7.1. 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu: Mülki İdarede Geçiş Dönemi .. 373

5.7.2. 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ve Mülki İdare 375

6. EĞİTİM VE KÜLTÜRDE YAPILAN İNKILAPLAR 378

6.1. Eğitim 378

6.1.1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu 378

6.1.2. Yabancı Okullar 383

6.1.3. Harf İnkılabı 385

6.1.4. Millet Mektepleri 398

6.1.5. Türk Tarihi Tetkik Cemiyetinin Kuruluşu 403

6.1.6. Türk Dili Tetkik Cemiyetinin Kuruluşu 409

6.1.7. Üniversite Reformu....416
6.1.8. Köy Öğretmeni Yetiştirme....418
6.2. Arşivcilik ve Tasnif Faaliyetleri....421
6.3. Arkeoloji ve Müzecilik Politikaları....430
6.4. Ulus Devlet, Ulus ve Ulusçuluk....443
6.4.1. Teoride Ulus ve Ulusçuluk....443
6.4.2. Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Türk Milliyetçiliği Düşüncesinin Doğuşu....446
6.4.3. Cumhuriyetin Kuruluşunda Ulus Devlet ve Türk Milleti....447
6.5. Halkçılık....451
6.6. Halkevleri....457
6.7. Atatürk Dönemi'nde Basın....467
6.8. Atatürk Döneminde Güzel Sanatlar....474
6.8.1. Sahne Sanatları ve Sinema....477
6.8.2. Müzik....481
6.8.3. Diğer Sanat Dalları (Resim, Heykel, Mimari, Seramik)....485
7. TOPLUMSAL ALANDA YAPILAN İNKILAPLAR....489
7.1. Kılık Kıyafette Değişim ve Şapka Kanunu....489
7.2. Tekke-Zaviye ve Türbelerin Kapatılması (30 Kasım 1925)....501
7.3. Takvim, Saat, Rakam ve Ölçülerde Değişim....507
7.4. Soyadı Kanunu (21 Haziran 1934)....511
7.4.1. Lakap ve Unvanların Kaldırılması (26 Kasım 1934)....514
7.4.2. Soyadı Nizamnamesi (24 Aralık 1934)....515
7.5. Kadın Haklarının Gelişimi....517

7.5.1. Cumhuriyet Dönemi Öncesinde Türk Toplumunda Kadın Hakları 517

7.5.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Kadın Hakları 519

7.6. Türk Parlamenterizminde Kadın Temsiliyeti (1935-1960)..... 527

7.6.1. Cumhuriyet Halk Fırkası Dönemi'nde Kadın Milletvekilleri..... 529

7.6.2. Demokrat Parti Döneminde Kadın Milletvekilleri..... 536

7.7. Türkiye'nin Nüfus Politikaları (1923-1938)..... 542

7.8. Halk Sağlığı Alanında Yapılan Çalışmalar..... 553

7.8.1. Sıhhat ve Muavenet-i İçtimaiye Vekaletinin Kuruluşu 553

7.8.2. Sağlık Politikaları ve Bütçeden Ayrılan Pay 555

7.8.3. Sağlıkla İlgili Kanun, Personel ve Hizmetler 560

7.8.4. Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele 565

7.8.5. Hıfzısıhha Enstitüsü'nün Kuruluşu ve Aşılama Hizmetleri..... 576

8. TÜRK ÇAĞDAŞLAŞMASI 578

8.1. İnkılap ve İnkılapçılık..... 578

8.2. Türk Devrimine Yön Veren İlke: Laiklik..... 585

8.2.1. Laiklik 586

8.2.2. İslam'da/Türkiye'de Din ve Devlet İlişkisi 590

8.2.3. Laikliğin Kabulü ve Uygulamaları..... 592

8.3. Atatürk'ün Barışçıl Politikası: "Yurtta Sulh Cihanda Sulh"..... 600

9. TÜRK DIŞ POLİTİKASI 610

9.1. Yeni Cumhuriyetin Dış Politikasının Temelleri: Amaç, Strateji ve Araçlar 610

9.1.1. Kurtuluş Savaşı Sırasında Dış Politikanın Oluşumu (1919-1923) 611

9.1.1.1. Varolma Amacının Kurgulanması Peşinde 611

9.1.1.2. Kurtuluş Savaşı'nda Dış Politika Amaçları: Misak-ı Millî 614

9.1.1.3. Kurtuluş Savaşı'nda İzlenen Stratejiler ve Kullanılan Araçlar 616

9.1.2. Kurtuluş Savaşı Sonrasında Dış Politikanın Bu Temeller Üzerinde Olgunlaşması (1923-1938) 623

9.1.2.1. İlke ve Amaçlar..... 623

9.1.2.1.1. Gerçekçi Bir Güvenlik Arayışı 624

9.1.2.1.2. Mevcut Durumu Koruma Anlayışı..... 626

9.1.2.1.3. Genel Anlamda Bir "Batıcılık" Politikası 627

9.1.2.2. Strateji ve Araçlar..... 628

9.1.2.3. Uygulama 630

9.1.2.3.1. Genel Tercihler..... 630

9.1.2.3.2. Komşular ile İlişkilere Kuşbakışı.....631

9.2. Atatürk Döneminde Yabancı Diplomatlar 633

9.2.1. Atatürk ve Diplomasi 633

9.2.2. Atatürk ve Türk Diplomatları 638

9.2.3. Atatürk ve Yabancı Diplomatlar 642

9.2.3.1. Fransız Büyükelçisi Albert Sarraut..... 642

9.2.3.2. Fransız Büyükelçisi Comte Charles de Chambrun..... 644

9.2.3.3. Amerikan Büyükelçisi Joseph Grew 646

9.2.3.4. Amerikan Büyükelçi Charles H. Sherrill..... 648

9.3. Musul Meselesi ve 1926 Ankara Antlaşması..... 649

9.3.1. Lozan Konferansı'nda Musul Meselesi 649

9.3.2. Haliç (İstanbul) Konferansı'nda Musul Meselesi..... 657

9.3.3. Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti)'da Musul Meselesi..... 660

9.3.4. Ankara Görüşmeleri ve Musul Meselesinin Çözüme Kavuşturulması 664

9.4. Mübadele, Etabli ve Batı Trakya Meselesi..... 669

9.4.1. Kurtuluş Savaşı'nın Sonunda Göç ve Göçmenler..... 669

9.4.2. Lozan'da Mübadele 671

9.4.3. Mübadele Sözleşmesi ve Mübadele Vekâleti 674

9.4.4. Etabli Sorunu..... 682

9.4.5. Batı Trakya Sorunu 684

9.5. Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne Girişi..... 685

9.6. Balkan Antantı 699

9.7. Orta Doğu'da Bölgesel Barış ve Güvenlik İçin Model Arayışı: Sadabad Paktı 704

9.8. Montrö Boğazlar Konferansı ve Sözleşmesi (1936)..... 712

9.9. Ege ve Akdeniz'deki Gelişmeler..... 721

9.9.1. Rodos ve Oniki Ada'da Deprem ve Türkiye 726

9.9.2. İtalya-Habeşistan Savaşı ve Akdeniz'de Muhtemel Savaş Tehlikesi..... 727

9.9.3. Montrö Boğazlar Sözleşmesi Süreci 729

9.9.4. Yunanistan'ın Ulusal Kara Suları Sınırını 3 Milden 6 Mile Genişletmesi 730

9.10. Sancak (Hatay) Meselesinin Ortaya Çıkışı ve Hatay'ın Anavatana İltihakı..... 733

9.10.1. Lozan Antlaşması ve Sonrasında Hatay..... 736

9.10.2. Hatay'ın Bağımsızlığını Kazanması ve Anavatana İltihakı 743

10. ATATÜRK'ÜN HASTALIĞI, VEFATI VE CENAZE TÖRENİ .. 747

10.1. Atatürk'ün Hastalığı ve Vefatı 747

10.2. Cenaze Töreni 749

10.3. Anıtkabir'in İnşası 752

11. ATATÜRK'ÜN YAZDIĞI ESERLER..... 769

11.1. Askerlik Mesleğine Dair Yazdıkları..... 770

11.2. Nutuk..... 777

11.3. Vatandaş İçin Medeni Bilgiler..... 783

11.4. Geometri..... 786

11.5. Günlükler, Hatıralar ve Raporlar 788

II. KISIM

II. DÜNYA SAVAŞI VE TÜRKİYE (1939-1945)

1. II. DÜNYA SAVAŞI 796

1.1. Avrupa'da Savaşın Başlaması..... 801

1.2. Savaşın Dünya Savaşı'na Dönüşmesi 810

2. İÇ POLİTİKADAKİ GELİŞMELER 819

2.1. Savaşa Hazırlık Süreci 819

2.1.1. Millî Savunma Ekonomisi..... 820

2.1.2. Türkiye'nin Kurucu Önderlerinin İkinci Dünya Savaşı Öngörüsü 822

2.1.3. Almanya'da Hitler'in İktidara Gelişi..... 823

2.1.4. Savaş Başlarken Türkiye..... 826

2.2. Siyasi Süreç: Karar Alma Mekanizmasının İşleyişi 831

2.3. İkinci Dünya Savaşı Yılları Türkiye'sinde İç Politika (İçişleri Politikaları) 841

2.3.1. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Dönemi İç Gelişmeler ve Siyaset (1939-1945) 841
2.4. Turancılık Davası 853
2.4.1. "En Büyük Tehlike" Broşürü 855
2.4.2. Sabahattin Ali-Nihal Atsız Davası 857
2.4.3. Turancılık Davası 860
2.4.3.1. Gözaltı ve Tutuklamalar 860
2.4.3.2. Dava Süreci 862
2.5. Savaş Yıllarında Basın 865
2.5.1. Basın İktidar İlişkileri ve Basın Alanında Yapılan Düzenlemeler 866
2.5.2. Gazeteler ve Gazeteciler 870
2.5.3. Gazetelerin Genel Durumu 875
2.5.4. Haber Kaynakları 879
3. SAVAŞ DÖNEMİ EKONOMİK SORUNLAR VE ALINAN TEDBİRLER 881
4. SANAT, KÜLTÜR VE EĞİTİM 897
4.1. Sanat 899
4.2. Eğitim ve Kültür 901
4.2.1. Hasan Ali Yücel ve Hümanizm Hareketi 903
4.2.2. Köy Enstitüleri 905
5. SAVAŞIN BAŞLAMASI VE TÜRKİYE 913
5.1. Balkanlarda İtalyan ve Alman Faaliyetleri ve Türkiye 918
5.1.1. İtalya'nın Arnavutluk ve Yunanistan'a Saldırması Üzerine Türkiye'nin Tutumu 918

5.1.2. Almanların Balkanlarda Yayılması ve Türkiye'nin Tutumu 919

5.2. Almanya'nın Sovyetlere Saldırması ve Türkiye'nin Tutumu 925

5.3. Krom Sorunu..... 927

5.4. Amerika'nın Savaşa Girmesi ve Türkiye Üzerinde Baskının Artması 928

5.5. Müttefiklerin Türkiye'yi Savaşa Sokmaya Yönelik Diplomatik Görüşmeleri 929

5.6. Türk-Amerikan ve İngiliz İlişkilerinin Kopma Noktasına Gelmesi 937

5.7. Türkiye'nin Almanya'ya Krom Satışını Durdurması ve Diplomatik İlişkilerini Kesmesi..... 938

5.8. Yalta Konferansı ve Türkiye'nin Almanya ve Japonya'ya Savaş İlanı 939

5.9. Türkiye'nin San Francisco Toplantısına Katılması..... 941

5.10. Potsdam Konferansı ve İkinci Dünya Savaşı'nın Sona Ermesi 944

III. KISIM

II. DÜNYA SAVAŞI SONRASI TÜRKİYE:ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ VE DP İKTİDARI (1945-1960)

1. SOĞUK SAVAŞIN KÖKENLERİ, BAŞLANGICI VE ERKEN DÖNEMİ..... 947

1.1. II. Dünya Savaşı'nda Müttefikler-SSCB İş birliği: Avrupa'nın Bölünmesine Giden Yol..... 947

1.2. Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa'yı Nüfuz Bölgesine Dönüştürmesi..... 949

1.3. Soğuk Savaş Şekilleniyor: ABD'nin SSCB Karşıtlığına Yönelmesi 951

1.4. Berlin Ablukası ve Hava Köprüsü (24 Haziran 1948-11 Mayıs 1949)..... 955

1.5. Federal Almanya'nın Kuruluşu..... 956

1.6. Batı Savunmasının Düzenlenmesi: NATO'nun Kuruluşu ve Federal Almanya'nın Üyeliği..... 957

1.7. Çin'de Komünist Zaferi ve Kore Savaşı 958

1.8. Propaganda Savaşı 960

1.9. Başlangıçtan Olağanlaşmaya 961

2. TÜRKİYE- SOVYETLER BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ (1938-1960) 963

2.1. TBMM ile Sovyetler Birliği İlişkileri..... 963

2.2. Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması..... 965

2.3. Montreux Sözleşmesi Esnasında Sovyetlerin Tavrı 967

2.4. İkinci Dünya Savaşı-Türkiye'nin Denge Politikası 968

2.5. Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması'nın Sonu..... 980

2.6. Menderes Dönemi Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri..... 985

3. İNÖNÜ DÖNEMİ TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ (1938-1950)..... 990

3.1. İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türk-Amerikan İlişkileri (1939-1945)..... 990

3.1.1. Türk-Amerikan Askerî ve Ekonomik İlişkileri..... 990

3.1.2. Türkiye'yi Savaşa Sokma Çabalarında Amerikan Politikası 993

3.1.3. İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Boğazları ve ABD..... 995

3.2. Soğuk Savaş Başlangıcında Türk-Amerikan İlişkileri (1945-1947) 999

3.2.1. Sarper-Molotov Görüşmesi ve Türkiye'nin Destek Arayışları... 999

3.2.2. Potsdam Konferansı ve Sonrasında Türk Boğazları: Ankara'nın Tepkisi ve ABD'nin Yaklaşımı 1002

3.2.3. Truman Doktrini'nin İlanına Giden Süreçte Türk-Amerikan İlişkileri: Soğuk Savaş'ın İlk Belirtileri, Missouri Zırhlısı'nın İstanbul'a Gelişi ve Türkiye'ye Amerikan Yardımları 1005

3.3. Truman Doktrini'nin İlanı Sonrasında Türk-Amerikan İlişkileri (1947-1950) 1010

3.3.1. Truman Doktrini ve Türkiye'ye Yardım Antlaşması 1010

3.3.2. Marshall Planı ve Türkiye 1016

3.3.3. İnönü Dönemi'nde Türkiye'nin NATO'ya Üyelik Arayışları 1020

4. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ TÜRK AMERİKAN İLİŞKİLERİ (1950-1960) 1026

4.1. Demokrat Parti'nin İktidara Gelişi 1026

4.2. Türkiye'nin NATO'ya Üyelik Süreci 1027

4.3. Askerî İlişkiler 1030

4.4. Ekonomik İlişkiler 1034

4.5. Türkiye'nin Bağdat Paktı Üyeliği 1039

4.6. Jüpiter Füzelerinin İzmir'e Yerleştirilmesi 1042

4.7. 27 Mayıs 1960 Darbesinde ABD'nin Rolü 1046

5. TÜRKİYE'NİN ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞİ 1048

5.1. Dış Gelişmeler ve Etkileri 1048

5.1.1. İki Savaş Arası Dönem 1048

5.1.2. Türkiye'nin 1945'e Kadar Almanya veya Batılı Devletler Yanında Savaşa Katılmaması 1049

5.1.3. Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den Savaş Sonundaki Talepleri ... 1051

5.1.4. San Francisco Konferansı ve Türkiye'nin Yönü 1052

5.2. İç Gelişmeler ve Etkileri 1053

5.2.1. Türkiye'nin Savaşa Girmemesi Fakat Savaştan Etkilenmesi 1053

5.2.2. 1942 Seçim Yasası, Yapılan Milletvekili Genel ve Ara Seçimleri, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 19 Mayıs Konuşması 1054

5.2.3. Topraksız Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve Dörtlü Takrir .. 1055

5.2.4. Demokrat Partinin Kuruluşu 1056

5.2.5. 1946 Seçim Kanunu ve Millî Kalkınma Partisi 1057

5.2.6. 1946 Seçimleri 1058

6. DEVALÜASYON: İKTİSADİ YANSIMALARIYLA 7 EYLÜL KARARLARI 1060

6.1. İktisadi Gelişmeler: 7 Eylül 1946 Kararları 1060

6.2. 7 Eylül Kararları: Gerekçeleri ve Alınan Tedbirler 1062

7. IMF VE DÜNYA BANKASI İLE İLİŞKİLER 1068

7.1. IMF ve Dünya Bankası'nın Kuruluş Süreçleri, Yapıları ve Görevleri 1068

7.2. Türkiye -IMF İlişkileri..... 1077

7.3. Türkiye-Dünya Bankası İlişkileri 1082

7.4. Dünya Bankası ve IMF'ye Yönelik Eleştiriler 1084

8. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ'NDE SOSYOEKONOMİK POLİTİKALAR..... 1088

8.1. Tarım, Ticaret, Sanayi ve İmar Faaliyetleri 1088

8.1.1. Tarım Politikası 1088

8.1.1.1. Tarım Teşkilatı ile Tarımsal Eğitim ve Araştırma Faaliyetleri 1088

8.1.1.2. Tarımsal Kredi, Üretim ve Pazarlamaya Yönelik Çalışmalar 1092
8.1.2. Ticaret 1097
8.1.3. Sanayi 1102
8.1.4. İmar Faaliyetleri 1109
8.2. Dış Borçlar 1116
9. 4 AĞUSTOS (1958) KARARLARI 1123
9.1. 4 Ağustos Kararlarını Hazırlayan Siyasi ve Ekonomik Gelişmeler 1123
9.2. 4 Ağustos Kararları ve Etkileri 1127
10. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE GÖÇLER 1132
10.1. Bulgaristan'dan Türkiye'ye Yapılan Göçler 1134
10.2. Yugoslavya'dan Türkiye'ye Yapılan Göçler 1137
10.3. Diğer Ülkelerden Türkiye'ye Yapılan Göçler 1142
11. İÇ POLİTİKADAKİ GELİŞMELER 1145
11.1. Demokrat Partinin İktidara Gelişi 1146
11.2. Dönemin Siyasi Gelişmeleri 1150
11.2.1. Milletvekili Genel Seçimleri ve Sonuçları 1153
11.2.2. Siyasi Çekişmelerin Mülki İdare Taksimatına Yansıması 1158
11.3. İktidar-Muhalefet İlişkileri 1161
11.3.1. Millî Muhalefet ve Vatan Cephesi Girişimleri 1167
11.3.2. Öncesi ve Sonrasında Yaşanan Olaylar ile Tahkikat Komisyonu ve Salahiyet Kanunu 1170
11.4. Devlet-Toplum İlişkileri 1181

12. DIŞ POLİTİKA VE ULUSLARARASI İLİŞKİLERDEKİ GELİŞMELER 1186

12.1. Birleşmiş Milletlerin Kuruluşu ve Türkiye'nin Üye Olması 1186

12.1.1. BM'nin Kuruluşuna Giden Yol 1186

12.1.1.1. Uluslararası Örgüt Fikri ve BM'nin Öncüleri 1186

12.1.1.2. Atlantik Bildirisi 1187

12.1.1.3. Birleşmiş Milletler Bildirisi 1188

12.1.1.4. Moskova ve Tahran Konferansları 1188

12.1.1.5. Dumbarton Oaks Konferansı 1189

12.2. Türkiye'nin BM'ye Kurucu Üye Olarak Katılması 1193

13. TÜRKİYE'NİN KORE SAVAŞI'NA KATILMASI VE ULUSLARARASI ETKİLERİ 1198

13.1. Kore Savaşı'na Giden Süreç (1945-1950) 1199

13.2. Kore Savaşı Dönemi'nde Türk Dış Politikası (1950-1953) 1201

13.3. Türk Askerinin Kore Savaşı'na Katılması ve Uluslararası Etkileri 1203

14. TÜRKİYE'NİN SAVAŞ SONRASI DİPLOMASİ MÜCADELESİ: GÜVENLİK ARAYIŞLARI VE NATO'YA GİRİŞİ (1950-1952) 1209

14.1. Türkiye'nin NATO Üyeliğine Yönelik Kampanyası (1950-1951) .. 1210

14.2. Türkiye'nin Orta Doğu Savunma Planlarına Katılması ve NATO'ya Üye Olması (1951-1952) 1217

15. TÜRKİYE'NİN KIBRIS SİYASETİ VE 6-7 EYLÜL 1955 OLAYLARI 1231

15.1. Londra Konferansı ve Fırtınadan Önceki Sessizlik Devresi 1236

15.2. İstanbul'da Olayların Başlaması 1241

15.3. Olayların Yatışması ve Normalleşme Çalışmaları 1245

15.4. Hasar ve Zararın Tespiti ve Komisyon Kurulması 1250

15.5. Yargılamaların Başlaması ve 6/7 Eylül Olayları.....1252

16. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI BALKANLARDA İŞBİRLİĞİ MODELİ: BALKAN PAKTI VE TÜRKİYE..... 1257

16.1. Paktın Kurulmasının Nedenleri ve İş birliğine Giden Süreç..... 1258

16.2. Balkan Paktı'nın İmzalanması ve İçeriği..... 1263

16.3. Paktın Sonuçları Bakımından Değerlendirilmesi..... 1265

17. BAĞDAT PAKTI 1268

17.1. Orta Doğu Komutanlığı..... 1268

17.2. Orta Doğu Savunma Örgütü..... 1270

17.3. J. Foster Dulles'in Orta Doğu Ziyareti..... 1272

17.4. Kuzey Seddi Projesi 1275

17.5. Türkiye-Pakistan Antlaşması 1276

17.6. Bağdat Paktı'nın Kuruluşu..... 1278

17.6.1. Türkiye-Irak Antlaşması..... 1279

17.6.2. Pakta Katılımlar 1283

17.6.3. Bağdat Paktı Konseyi Toplantıları 1285

17.6.4. Bağdat Paktı'na Karşı Arap Ülkelerinin Tepkileri..... 1289

17.6.5. Bağdat Paktı'na Batılı Devletlerin Bakış Açısı 1293

17.6.6. Irak'taki 1958 Darbesi ve Paktın Sona Ermesi 1295

18. SÜVEYŞ KRİZİ..... 1298

19. 1957 TÜRKİYE-SURİYE KRİZİ 1311

19.1. Türkiye-Suriye Krizinin Ortaya Çıkışı ve Gelişmesi 1311

19.2. Krizin Birleşmiş Milletlerde Görüşülmesi 1321

19.3. Krizin Sona Ermesi.....1322

20. MERKEZÎ ANTLAŞMA TEŞKİLATI (CENTO)..... 1326

20.1. Kuruluşu.....1326

20.2. Merkezî Antlaşma Teşkilatının Yapısı ve Faaliyetleri.....1328

20.2.1. Teşkilatın Yapısı.....1328

20.2.2. Faaliyetleri.....1331

20.3. Kalkınma İçin Bölgesel İş birliği Teşkilatı (RCD) ve Teşkilatın Yapısı.....1334

20.4. Merkezî Antlaşma Teşkilatı (CENTO)'nın Dağılması.....1337

21. EĞİTİM (1946-1960)..... 1341

21.1. Eğitim.....1341

21.1.1. İnönü Dönemi'nin İkinci Safhası.....1341

21.1.2. Demokrat Parti Dönemi.....1345

21.1.2.1. Demokrat Parti'nin Din Eğitimi Politikası ve Uygulaması...1345

21.1.2.2. İlköğretim Politikası.....1347

21.1.2.3. Amerikalı Uzmanların Şekillendirdiği Eğitim.....1347

21.1.2.4. Yükseköğretim.....1350

21.1.2.4.1. Yüksek Öğretmen Okulları.....1352

22. SANAT (1946-1960)..... 1355

22.1. Sahne Sanatları (Tiyatro- Opera- Bale).....1355

22.2. Diğer Sanat Dalları.....1361

23. BASIN (1945-1960)..... 1364

23.1. Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Basın.....1365

23.2. Demokrat Parti Dönemi'nde Basına Yönelik Düzenlemeler.....1367

23.3. Haber ve Gazetecilik Alanındaki Gelişmeler.....1374

SONUÇ..... 1380

KAYNAKÇA 1386

EKLER (HARİTALAR) 1567

CİLT EDİTÖRLERİ

Prof. Dr. Neşe Özden ♦ Prof. Dr. Yasemin Doğaner
Prof. Dr. Abdullah İlgazi ♦ Prof. Dr. Ömer Osman Umar
Doç. Dr. Hatice Güzel Mumyakmaz

CİLT YAZARLARI

Prof. Dr. Abdullah İlgazi
Prof. Dr. Ali Engin Oba
Prof. Dr. Ayten Sezer Arığ
Prof. Dr. Behçet Yeşilbursa
Prof. Dr. Bilsay Kuruç
Prof. Dr. Bünyamin Ayhan
Prof. Dr. Ethem Ruhi Fığlalı
Prof. Dr. Faruk Sönmezoğlu
Prof. Dr. Hakan Uzun
Prof. Dr. İlhan Tekeli
Prof. Dr. İlter Turan
Prof. Dr. Kemal Arı
Prof. Dr. M. Ulvi Keser
Prof. Dr. Mehmet Karayaman
Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol
Prof. Dr. Mustafa Ergün
Prof. Dr. Mustafa Sıtkı Bilgin
Prof. Dr. Necdet Hayta
Prof. Dr. Neşe Özden
Prof. Dr. Ömer Osman Umar
Prof. Dr. Ömer Turan
Prof. Dr. Ramazan Erdağ
Prof. Dr. Serap Tabak
Prof. Dr. Serdar Sarısır
Prof. Dr. Tahir Kodal
Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan
Prof. Dr. Uğur Ünal
Prof. Dr. Yalçın Sarıkaya
Prof. Dr. Yasemin Doğaner
Prof. Dr. Yüksel Özgen
Prof. Dr. Zafer Toprak
Prof. Dr. Zehra Aslan
Prof. Dr. Zeki Çevik
Doç. Dr. Ayşe Yanardağ
Doç. Dr. Efe Sıvış
Doç. Dr. Fahri Seker
Doç. Dr. Ferdi Çelikay
Doç. Dr. Hasan Cicioğlu
Doç. Dr. Hatice Güzel Mumyakmaz
Doç. Dr. Muhittin Demiray
Doç. Dr. Nadir Yurtoğlu
Doç. Dr. Nasrullah Uzman
Doç. Dr. Nuri Karakaş
Doç. Dr. Olcay Özkaya
Doç. Dr. Sema Yılmaz Genç
Doç. Dr. Semra Boğa
Doç. Dr. Tolga Bozkurt
Doç. Dr. Turgay Murat
Doç. Dr. Volkan Payaslı
Doç. Dr. Yunus Pustu

Dr. Öğr. Üyesi Hülya Öztekin
Dr. Öğr. Üyesi Nezihe Selcen Korkmazcan
Dr. Nazif Öztürk
Dr. Öğr. Üyesi Naim Sönmez
Dr. Öğr. Üyesi Tunç Boran

re, Erzurum'dan Trabzon'a oradan Rize'ye hareket etti. 11 Aralık'ta çalışmaya başladı. Olaylar, Rize'nin Botaniye bölgesinde, İmam Şaban, Muhtar Yakup ve arkadaşları çevre köyleri Ulu Cami önünde toplanması, eşkıyaları silahlandırması, hapishanelerin boşaltılmasını ve Hükûmet Konağının ele geçirilmesini teklif etmesi üzerine gelişmişti. Bu olayda hocalar, şapka aleyhine konuşmuşlardı. Yargılamalarda İskilipli Atıf Hocanın "Frenk Mukallitliği ve Şapka" adlı risalesinin etkisi olduğu düşünülmüştü. Olaylarda yeniliklere karşı olan Rize Asli Mahkeme Başkâtibi Hafız Osman ile kardeşi Avukat Hulusi ve Rizeli İmam Hafız Kamil'in olayın çıkmasında etkileri olduğu soruşturma sonucu anlaşılmıştı.[2005]

7.2. Tekke-Zaviye ve Türbelerin Kapatılması (30 Kasım 1925)

14-15. yüzyıllara kadar, şehir kasaba ve köylerde veya yollar üzerine kurulmuş, belli bir tarikata mensup şeyh ve dervişlerin yaşadığı ve gelip geçen yolcuların ücretsiz misafir edildikleri yerler için zaman ve mekana göre değişik terimler kullanılmıştır. Bunlar arasında zaviye, hanigâh, medrese, imaret, tekke-tekye, dergâh ve âsitâne terimleri sıralanabilir. 14-15. yüzyıldan itibaren ise yine zaviye kelimesi ile birlikte daha az şekilde hanigâh, imaret, tekke-tekye, dergâh ve âsitâne terimleri kullanılmıştır.[2006]

İslam fetihleriyle beraber üç kıtada faaliyet gösteren tekkeler, çoğu zaman müstakil bir kurum olarak faaliyet gösterirken bazen de birçok kurumu barındıran külliyelerin içinde yer almıştı. Bazı tekkeler, devletin iskân politikasına uygun yerlerde kurulmuş ve devlet tarafından desteklenmişti. Siyasi otorite ile ters düşen bazı tekkeler ise denetim altında durmuştu. Tekkeler, tasavvuf eğitiminin yanı sıra güvenlik ve ticaret işleriyle de meşgul olmuşlardı. Şiir, musiki ve dinî ayinlerle gelişip yerleşmişlerdi.[2007] Osmanlı ordularında teşkilatlı olarak yer almışlar, halk arasında sosyal ve dinî vazifeler üstlenmiş, temsil edilmişlerdi.[2008] Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde fethedilen top-

2005 Aybars, **age.**, s. 410-411; Bu olaylarda Savcının üç yıl hapis istediği, İskilipli Atıf Hoca'ya ve Şeyh Muharrem adlı bir sanık Mahkemece idama mahkûm edilmişti. Atıf Hoca, bu olaylarda fiili bir irtibatı olmadığı halde yazdığı çalışma, direnişi tahrik ettiği iddiasıyla Takrir-i Sükûn ve Şapka Kanunları geriye yürütülerek idam edilmişti. Akyol, **age.**, s. 512-513; Aybars, Atıf Hocanın eserinin, ülkenin bir çok yerine yollandığının polis ve diğer resmî raporlarla sabit olduğu ve özellikle doğu illerine dağıtıldığından bahsetmektedir. Atıf Hoca, daha önce 31 Mart Olayında ve Mahmut Paşa'nın öldürülmesinde ilgili bulunup Sinop'a sürülmüştü. Aybars, **age.**, s. 416.

2006 Ahmet Yaşar Ocak, "Zâviyeler", **Vakıflar Dergisi**, C 12, Ankara 1978, s. 248; Mustafa Kara, "Tekke", **İslâm Ansiklopedisi**, C 40, TDV Yay., İstanbul 2011, s. 368.

2007 Mustafa Kara, agm., s. 369.

2008 Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I: İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler", **Vakıflar Dergisi**, 2(1942), s. 282-283. Ayrıca bk. Kadir Özköse, "Anadolu'nun Türkleşmesi

raklarda iskân politikasına paralel olarak tekke ve zaviyelere vakıflar verilip desteklenmişti. Buralarda tarım ve hayvancılıkla uğraşmışlar ve yerleştikleri yerleri imar ve din merkezleri hâline getirmişlerdi.[2009] Osmanlılar, Anadolu'da hâkimiyet kurarken kökü çok eskiye dayanan birçok şeyh ailesi ile karşılaşmışlardı. Bunlardan bir kısmı dedelerinin bizzat kurduğu köylerde oturuyorlardı. 15. yüzyıldan itibaren devletin merkezileşmesi ile tanınan imtiyazlar kısıtlanmaya başlamıştı. 16 ve 17. yüzyıllarda buraların beklenildiği gibi çalışmadığı, vakıfların suistimal edildiği, vakıf arazileri üzerindeki köylüleri son derece sıkıntıda bıraktıkları aktarılmaktadır.[2010]

17 ve 18. yüzyıllarda birçok âyan ve derebeyi ailelerinden daha sağlam hâkimiyet kuran şeyh ailelerine rastlanmaktaydı. Bununla beraber bazı şeyh aileleri de ortadan kalkmış, devlet mallarına el koymuştu.[2011] Açılışı devletin elinde olan tekke ve zaviyelerin, kontrolü 1866'da, Şeyhülislamlık makamına bağlı olarak gelişen Meclis-i Meşâyihe verilmişti. 18 Temmuz 1918'de yayımlanan Meclis-i Meşâyih Nizamnamesi ile İstanbul'daki tekke ve zaviyelerin idaresi Meclis-i Meşâyihe taşradaki idaresi Müftülerin başkanlığında kurulacak Encümen-i Meşâyihe verilmişti. Bu Nizamname hem mali hem de idari özerkliklerini bitirmiş, yönetimden temizliğine kadar kurallar getirmişti.[2012]

Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadele başladığında Anadolu'nun birçok yerindeki şeyh ve tekkelere mektuplar yazmış, bunlar Millî Mücadele'yi desteklemişler ve ilk Mecliste görev almışlardı.[2013] Cumhuriyetin ilanı sonrasında 3 Mart 1924 tarihli ve 429 sayılı Kanun'un 5. maddesi gereğince Türkiye'deki cami, mescit, tekke ve zaviyelerin idaresi ve buralarda çalışanların tayin ve azilleri Diyanet İşleri Reisliğine bırakılmıştı.[2014]

1925 yılında Şeyh Sait isyanının başlaması tekke ve zaviyeleri tartışmalı hale getirdi. İslami temelli bir Kürt ayaklanması olan Şeyh Sait isyanının

---

ve İslamlaşmasında Tasavvufi Zümre ve Akımların Rolü", **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C 7/1, Haziran 2003, s. 249-279.

2009 Barkan, agm., s. 290.

2010 Ocak, agm., s. 259; Osmanlı Devleti'nin tarikat, tekke ve zaviyelere karşı muamelesi ile ilgili ayrıntılı bir çalışma için bk. Rıfat Özdemir, "Osmanlı Devleti'nin Tarikat, Tekye ve Zaviyelere Karşı Takip Ettiği Siyaset", **Osmanlı Tarihi Araştırmaları ve Uygulama Merkezi Dergisi**, C 5, S 5, 1994, s. 259-310.

2011 Ocak, agm., s. 263.

2012 Hatice Güzel Mumyakmaz, "Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması", https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Bahar/ataturk_ilkeleri_ve_inkilap_tarihi_2/4/index.html, Erişim Tarihi: 19.12.2021.

2013 Kara, agm., s. 370.

2014 **Türk Parlamento Tarihi TBMM II.Dönem 1923-1927**, C I, TBMM Vakfı Yay., Ankara, s. 267; Tekke ve zaviyelerin kapatılması, ilmiye sınıfı ve ilmiye kisvesi ve bilumum devlet memurlarının kıyafetleri hakkında kararnameler için bk. **BCA**, 51.0.0.0/5.43.18./02.09.1925

bastırılabilmesi için Takrir-i Sükûn Kanunu[2015] çıkarılmış, Şark İstiklal Mahkemesi ve Ankara İstiklal Mahkemesi olmak üzere iki Mahkeme kurulmuş ve Şeyh Sait ve adamları idama mahkûm edilmişti. Şark İstiklal Mahkemesi, bölgedeki tekke ve zaviyelerin kapatılmasını istemişti. 29 Haziran 1925'te, Mahkeme Başkanlığı Savcılığa yolladığı yazıda, tekke ve zaviyelerin birer şer kaynağı ve fesat yuvası oldukları, mensuplarının kendilerine kutsal payeler vererek halkı kendilerine secde ettirdiklerinin anlaşılması dolayısıyla kendi yönetimlerindeki yerlerdeki tekke ve zaviyelerin kapatılmasının bütün yöneticilere bildirilmesi istenmişti.[2016]

Savcılık, yazıyı Siverek, Mardin, Van, Hakkari, Genç, Siirt, Hınıs, Dersim, Diyarbakır, Ergani Maden, Malatya ve Elazığ'a 30 Haziran 1925'te yolladı. Vali ve diğer yöneticiler, aldıkları bildirinin uygulamasına başlayıp, sonuçları savcılığa bildirdiler. Yazının örneği kazalara yollandı. Kapatılmalarla ilgili yavaşlıklar ve ihmaller ilgili işlemler yapıldı. İşlemler jandarma tarafından yapılıyor, tutanaklar İstiklal Mahkemesine gönderiliyordu.[2017]

Mustafa Kemal Paşa, 30 Ağustos 1925'te Cumhuriyet Halk Fırkası binasında partililere yaptığı konuşmasında yaptığı, yapmakta olduğu inkılapların amacını, tekke, tarikat ve türbelere bakışını şöyle dile getirmişti: *...Efendiler, yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılapların gayesi, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen asri ve bütün mânâ ve eşkâliyle medenî bir heyet-i içtimâiyye hâline îsal etmektir, inkılâbâtımızın umde-i asliyesi budur. Bu hakikati kabul edemeyen zihniyetleri tarumar etmek zarurîdir. Şimdiye kadar milletin dimağını paslandıran, uyuşturan bu zihniyette bulunanlar olmuştur. Herhâlde zihniyetlerde mevcut hurafeler, kâmilen tard olunacaktır. Onlar çıkarılmadıkça, dimağa hakikat nurlarını infaz etmek imkânsızdır.*

Ölülerden istimdat etmek medeni bir heyet-i içtimaiye için şindir. Mevcut tarikatların gayesi, kendilerine tâbi olan kimseleri dünyevi ve manevi olan hayatta mazhar-ı saadet kılmaktan başka ne olabilir? Bugün ilmin, fennin, bütün şümulüyle medeniyetin muvacehe-i şulepaşında filân veya falan şeyhin irşadiyle saadet-i maddiye ve maneviye arayacak kadar ibtidaî insanların

2015 Takrir-i Sükun Kanunu, **Resmi Ceride** ile neşir ve ilanı 4.3.1341, S 87, No: 578.
Madde 1) İrticaa ve isyana ve memleketin nizam-ı içtimaisini ve huzur ve sükununu ve emniyet ve asayişini ihlale bais bilumum teşkilat ve tahrika ve teşvikât ve teşebbüsât ve neşriyâtı Hükûmet, Reisicumhurun tasdikiyle re'sen ve idareten men'e mezundur. İşbu efal erbabını Hükûmet İstiklal Mahkemesine tevdi edebilir.
Madde 2) İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren iki sene müddetle meriyyü'l icradır.
Madde 3) İşbu kanunun tatbikine İcra Vekilleri Heyeti memurdur.8 Şaban 1343 ve 4 Mart 1341. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/kanunlar_kararlar. Erişim Tarihi: 14.02.2018

2016 Cem Apaydın, "Belgeler Işığında Tekke, Zâviye ve Türbelerin Kapatılması Üzerine Bir Değerlendirme", **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, Y 2017/2, C 16, S 32, s. 153.

2017 Ergün Aybars, **İstiklâl Mahkemeleri 1920-1927**, C I-II, İleri, İzmir 1995, s. 328; **BCA**, 51.0.0.0/5.43.21/10.09.1925

Türkiye camia-i medeniyesinde mevcudiyetini asla kabul etmiyorum.

Efendiler ve ey millet, iyi biliniz ki Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler, mensuplar memleketi olamaz. En doğru, en hakiki tarikat, tarikat-ı medeniyyedir. Medeniyetin emir ve talep ettiğini yapmak insan olmak için kâfidir. Rüesâ-yı tarikat, bu dediğim hakikati bütün vuzuhuyla idrak edecek ve kendilerinden derhâl tekkelerini kapatacak, müritlerinin artık vâsıl-ı rüşt olduklarını elbette kabul edeceklerdir.

...Hükûmet-i Cumhuriyemizin bir Diyanet İşleri Riyaseti makamı vardır. Bu makama merbut, müftü, hatip, imam gibi muvazzaf birçok memurlar bulunmaktadır. Bu vazifedâr zevâtın ilimleri, faziletleri derecesi malumdur. Ancak burada vazifedâr olmayan birçok insanlar da görüyorum ki aynı kıyafet iktisasında berdevamdırlar. Bu gibiler için de çok cahil hatta ümmi olanlarına tesadüf ettim. Bilhassa bu gibi cühela bazı yerlerde halkın mümessilleriymiş gibi onların önüne düşüyorlar. Halkla doğrudan doğruya temasa âdeta bir mâni teşkil etmek sevdasında bulunuyorlar. Bu gibilere sormak istiyorum. Bu vaziyet ve selâhiyeti kimden nereden almışlardır? ...Millete hatırlatmak isterim ki laubaliliğe müsaade etmek asla caiz değildir. Her hâlde sâhib-i selâhiyet olmayan bu gibi kimselerin muvazzaf olan zevat ile aynı kisveyi taşımalarından mahzuru hükûmetin nazar-ı dikkatine vazedeceğim.[2018]

30 Kasım 1925'te ise tekke ve zaviyelerin ülke genelinde kapatılmasına karar verildi. "Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar İle Birtakım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun" 13 Aralık 1925'te 677 sayı ile Resmî Gazete'de yayımlandı. Kanuna göre;

Madde 1) Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde gerek vakıf suretiyle gerek mülk olarak şeyhinin tahtı tasarrufunda gerek suveri aharla tesis edilmiş bulunan bilumum tekkeler ve zaviyeler sahiplerinin diğer şekilde hakkı temellük ve tasarrufları baki kalmak üzere kâmilen seddedilmiştir. Bunlardan usulü mevzuası dairesince filhal cami veya mescit olarak istimal edilenler ipka edilir.

Alelumum tarikatlarla şeyhlik, dervişlik, müritlik, dedelik, seyitlik, çelebilik, babalık, emirlik, naiplik, halifelik, falcılık, büyücülük, üfürükçülük ve gaipten haber vermek ve murada kavuşturmak maksadıyla nüshacılık gibi unvan ve sıfatlar istimaliyle bu unvan ve sıfatlara ait hizmet ifa ve kisve iktisası memnudur. Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde selâtine ait veya bir tarika veyahut cerri menfaate müstenit olanlarla bilumum sair türbeler mesdut ve türbedarlıklar mülgadır. Seddedilmiş tekke ve zâviyleri veya türbeleri açanlar veyahut bunları yeniden ihdas veya aynı tarikat icrasına mahsus olarak velev muvakkaten olsa bile yer verenler ve yukarıdaki unvanları taşıyanlar veya bunlara mahsus hidemâtı ifa ve iktisa eyleyen kimseler üç aydan eksik

2018 **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C I-III, ATAM, Ankara 2006, s. 225-226.

olmamak üzere hapis ve elli liradan az olmamak üzere cezai nakdi ile cezalandırılır.[2019]

(Ek:10/6/1949-5438/1md.) Şeyhlik, babalık ve halifelik gibi mensupları arasında baş mevkiinde bulunanlar altı aydan az olmamak üzere hapis ve 500 liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasından başka bir yıldan aşağı olmamak üzere sürgün cezası ile cezalandırılırlar.[2020]

(Ek:1/3/1950-5566/1md.; Değişik:7/2/1990-3612/5 md.) Türbelerden Türk büyüklerine ait olanlarla büyük sanat değeri bulunanlar Kültür Bakanlığınca umuma açılabilirler. Bunlara bakım için gerekli memur ve hizmetliler tayin edilir.

Madde 2- İşbu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3- İşbu kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.[2021]

Tekke ve zaviyelerin kapatılması üzerine tahsisatları kesilen meşâyıhtan ilim ehli olanlara maaş bağlanmasına,[2022] aranan şartlara haiz olmayanlara tekke ve zaviyeler tertibinden maaş bağlanamayacağına,[2023] vakıf tekke, zaviye, cami ve mescitlerdeki antika eşyaların korunmalarına itina gösterilmesine,[2024] tekke ve türbelerdeki taşınabilir tarihî eserlerin, Müzeler Müdüriyetine devir edilmesine[2025] dair kararlar alınmıştı.

Mustafa Kemal Nutuk'ta bu konuyu şöyle değerlendirmişti:

Efendiler, tekke ve zaviyelerle türbelerin kapatılması ve bütün tarikatlarla, şeyhlik, dervişlik, müritlik, çelebilik, falcılık, büyücülük ve türbedarlık vb.

2019 Tevfik Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950**, 2. Baskı, İmge, Ankara 1999, s. 291; Tekke ve zaviyelerin kapatılması ile bütün devlet memurlarının kıyafetlerine dair kanun hk. **BCA**, 30.18.1.1/24.8.1925; Türbe, tekke ve zaviyelerin ilgasına dair İcra Vekilleri Heyetinin kararı sureti, **BCA**, 51.0.0.0/5.44.1/17.10.1925.

2020 13/7/1965 tarih ve 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun geçici 2. maddesiyle sürgün cezası kaldırılmıştır.

2021 http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.677.pdf, Erişim Tarihi: 26.02.2018.

2022 **BCA**, 30.10.0.0./26.150.5 (Dosya Ek:20)/03.06.1926; **BCA**, 30.10.0.0./192.315.8 (Dosya Ek-229)/192.315.8 Tekke ve Zaviye ve Türbeler Kanunu ile maaşı kesilen Süleyman Şah Türbesinin imamlık maaşının Haziran 1931 yılından itibaren Evkaf Umum Müdürlüğü bütçesine nakledildiği; **BCA**, 30.18.1.1/18.24.4 (Dosya Ek-259-6)/6.4.1926/ Konya'da Mevlana Tekkesinin Müze haline getirilmesi; **BCA**, 180.9.0.0/1.7.1/00.00.0000-25.10.1925 Tekke ve zaviyelerde mevcut olan eşyanın müzelere nakli.

2023 **BCA**, 51.0.0.0/4.28.37/12.12.1927.

2024 **BCA**, 51.0.0.0/13.110.16/29.06.1925.

2025 **BCA**, 51.0.0.0/13.110.24/11.10.1925; Tekke ve zaviyelerin kapatılmasını içeren kanun gereğince bunların tespiti için Kastamonu'da oluşturulan komisyonun görevlerini kötüye kullandığı, bunlar için açılan soruşturmanın devam ettiği **BCA**, 30.10.0.0/102.667.17.10.11.1927 ; tekkelere geçen asar-ı nefisenin defterlere kaydı hakkında. **BCA**, 490.1.0.0/2023.1.1(Dosya Ek:14.Büro)/08.04.1931.

birtakım unvanların kaldırılması ve yasaklanması da Takrir-i Sükûn Kanunu yürürlükte iken yapılmıştır. Bu konularla ilgili yürütme ve uygulamaların, toplumumuzun hurafelere inanan ilkel bir kavim olmadığını göstermek bakımından ne kadar gerekli olduğu takdir olunur. Birtakım şeyhlerin, dedelerin, seyyitlerin, çelebilerin, babaların, emirlerin arkasından sürüklenen, kaderlerini ve hayatlarını falcılara, büyücülere, üfürükçülere, muskacıların ellerine bırakan insanlardan meydana gelmiş bir topluluğa bir millet gözüyle bakılabilir mi?

Milletimizin kendine has niteliğini yanlış şekilde gösterebilen ve yüzyıllarca göstermiş olan bu gibi unsurlar ve kuruluşlar yeni Türkiye Devleti'nde Türkiye Cumhuriyeti'nde devam ettirilmeli miydi? Buna önem vermemek, ilerleme ve yenileşme adına pek büyük ve düzeltilmesi imkânsız bir yanılma olmaz mıydı? İşte biz, Takrir-i Sükûn Kanunun yürürlükte olmasından yararlandık ise bu tarihi hatayı bir daha işlememek için, milletimizin alnını olduğu gibi açık ve ak göstermek için milletimizin mutaassıp ve ortaçağ zihniyetinde olmadığını ispat etmek için yararlandık.[2026]

Hamdullah Suphi Tanrıöver, 24 Aralık 1946'da Mecliste yaptığı konuşmada, milletin çocuklarını ve gençlerini terbiye ederken manevi esaslara el uzatmak gerektiğinden bahsetmiştir. Ona göre, vatanı, emanet edenlerin hatıraları ve türbeleri metruk kalmamalıdır. Bazı müesseselerin bir süre ihmali ilâ nihaye ihmal edilmesi için bir hak teşkil etmemektedir. Memlekette komünizm tehlikesi vardır. Türk milletini milliyet ve din gibi iki kaynaktan mahrum etmemek gerekmektedir.[2027] 1947'de Cumhuriyet Halk Partisinin 7. Kurultay'ında, Hamdullah Suphi Tanrıöver, gençlere milliyetçilik duygusunun verilebilmesi için türbelerin tamir edilmesini ve açılmasını önermiştir.[2028] Kanun değişikliğini içeren tasarı 21 Ocak 1950'de Başbakan Şemsettin Günaltay tarafından Meclise sunulmuştur. Günaltay'a göre, memleketin yükselmesi yalnız maddi değil, manevi sebeplere dayanmalı, ahlak sahibi, Allah'ına inanan vatandaşların birbirine yardımı ile yükselmesi mümkündü.[2029]

677 sayılı Kanun'da, 1 Mart 1950 tarih ve 5566 numaralı Kanun ile ilave

2026 Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, Zeynep Korkmaz (Haz.), ATAM, Ankara 2002 s. 606.

2027 **TBMM Zabıt Ceridesi**, 24.12.1946, C 3, D 8, İ 22, s. 438-440**.**

2028 CHP 7. Büyük Kurultayı, 8.Birleşim, 1/12/1947, s. 402. İstanbul Milletvekili Hamdullah Suphi Tanrıöver'in CHP Meclisinde yaptığı konuşma metni ve kendisine para yardımı yapıldığı, **BCA**, 490.1.0.0./572.2279-1/19.09.1947; Hamdullah Suphi'nin CHP'den ayrıldığı **BCA**, 490.1.0.0/559.2226.1/28.12.1948.

2029 Cemil Koçak, "CHP'nin 1950'deki Ekmeleddin'i Şemsettin Günaltay", **Star**, 28.06.2014, http://www.star.com.tr/yazar/chpnin-1950deki-ekmeleddini-semsettin-gunaltay-yazi-902503, Erişim Tarihi: 26.02.2018; Günaltay hakkında bk. Yaşar Özüçetin, "Hayatı, İlmi, İdari ve Siyasi Faaliyetleri", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C 8, S 38, Haziran 2015, s. 413-449.

yapılmıştır. Buna göre; Madde 1)Tekke zaviye ve türbelerin seddine ve türbedarlıklarla birtakım unvanların men ve ilgasına dair olan 677 sayılı Kanun'un birinci maddesinin sonuna aşağıdaki fıkra eklenmiştir:

Türbelerden Türk büyüklerine ait olanlarla büyük sanat değeri bulunanlar Milli Eğitim Bakanlığınca umuma açılabilir. Bunlara bakım için gerekli memur ve hizmetliler tayin edilir. Açılacak türbelerin listesi Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanır ve Bakanlar Kurulunca tasvip olunur.[2030]

Yeni kanun, türbelerin bir kısmının açılmasına imkan sağlamıştır. İlk olarak İstanbul'da Koca Mustafa Reşit Paşa türbesi, ardından Gazi Osman Paşa türbesi açılmıştır. Bunu Barbaros Hayrettin Paşa türbesi, Osmanlı sultanlarından Kanuni ve Yavuz'un, Bursa'da Osman Gazi ve Orhan Gazi'nin türbelerinin ve Yeşil Türbe'nin açılışı izlemiştir. Mimar Sinan'ın, Fatih'in türbesi, içinde Abdülaziz ve II. Abdülhamit'in de yatmakta oldukları II. Mahmut türbesi, Bolayır'da Şehzade Gazi Süleyman Paşa, Kırşehir'de Aşık Paşa, Konya'da Selçuklu Sultanları, Akşehir'de Nasrettin Hoca türbeleri de ilk aşamada açılan türbelerdendi.[2031]

16.2.1990 tarih ve 3612/5 sayılı kanun ile değişikliği ile Türbelerden Türk büyüklerine ait olanlarla büyük sanat değeri bulunanlar Kültür Bakanlığınca umuma açılabilir. Bunlara bakım için gerekli memur ve hizmetliler tayin edilir, denilmektedir.[2032]

7.3. Takvim, Saat, Rakam ve Ölçülerde Değişim

Geçmişten bugüne, insanların ihtiyaçları çerçevesinde günü taksim edişi, süreyi saptaması farklı toplumlarda farklılıklar göstermiştir. Bu sebeple zaman, uzaklık, hacim gibi kavramların ölçeği görecelidir.

Osmanlı idaresindeki Müslüman ahali, "ezani saat" ismi verilen ezanı ve namaz vakitlerini gözeten saati kullanmıştı. Batılılar, bu saat ölçümüne Türk usulü anlamında "alaturka" ismini vermişlerdi.[2033] Müslümanlar, tak-

2030 Madde 2) Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer. Madde 3) Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür. http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7448.pdf; **TBMM Zabıt Ceridesi**, 1.3.1950, İ 57, O 1, s. 36-38.

2031 **TBMM Zabıt Ceridesi**, 1.3.1950, İ 57, O 1, s. 36-38; "Türk Büyüklerine Ait Türbeler Açılacak, Meclis Dünkü Oturumunda Buna Dair Kanunu Kabul Etti", **Cumhuriyet**, 2.03.1950, Y 26, S 9181, s. 1. Bu münasebetle söz alan Millî Eğitim Bakanı, bu türbelerin batıl itikatlara kaynak ve sahne olmasına müsaade edilmeyeceğini söyledi.

2032 **Resmî Gazete**, 16 Şubat 1990, S 20435, s. 2.

2033 Neşet Çağatay, ezani saatteki güneşin batışını akşam vakti ve sabit zaman başı olarak saatin on ikisini kabul eden zamanlamanın, İslam'dan çok önceki dönemlere ait olduğunu, Mısır'da, Mezopotamya'da da var olduğunu düşünmektedir. "Eski Zamanlardan Buyana Zaman Ölçümü ve Takvim", **dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/733/9344.pdf**, s. 117, Erişim Tarihi: 15.4.2018.

vimde Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicretini esas alan Hicri/Kamerî takvimi ve 13 Mart 1840'tan itibaren Rumi takvimi, kullanmışlardı. Ortodoks ve Katolikler ise Gregoryen (Miladî) takvimi kullanmışlardı. Rumi takvimin yaygınlaşması 1876 sonrasında olmuştu. Rumi takvim ile Miladi takvim arasındaki fark kargaşalıklara sebep olmuştu.[2034]

Rumi takvimde birinci ayın ya da yılbaşının Mart oluşu, yılbaşını Ocak ayı olarak kabul eden ülkeler arasında kargaşaya sebep oluyordu. Bu sebeple 24 Kânunuevvel 1333'te (1917) çıkarılan bir kanunla Ocak ayının yılbaşı olduğu kabul edilmişti. 1912'den itibaren resmî işlerde batı saati (alafranga saat) kullanılmaya başlanmıştı.[2035]

Cumhuriyet yönetimi, hicri ve rumi takvimler yerine 26 Aralık 1925'te çıkarılan "Takvimde Tarih Mebdeinin Tebdili Hakkında Kanun" ile Miladi Takvimi kabul etti. Kanun, 1 Ocak 1926'dan itibaren kullanılmaya başladı.[2036] Meclisin 26 Aralık 1925'teki oturumunda; tarihte kullanılan takvimler ve Türklerin kullandığı takvimler anlatılmış, çağdaş ülkelerin kullandığı takvimi kullanmanın zorunluluğundan bahsedilmişti. 26 Aralık 1925 tarih ve 1/748 numaralı Kanun teklifi ile alaturka saat uygulamasından 24 saat ve günün başlangıcını gece yarısı kabul eden Kanun kabul edilmişti.[2037]

20 Mayıs 1928 tarih ve 1288 sayılı, "Beynelmilel Erkâmın Kabulü Hakkında Kanun" ile devlet kurumlarında, belediyelerde beynelmilel rakamların kullanılması mecburi hale getirilmişti. Bu mecburiyetin şahıslar, üzerindeki takibine 1931 Haziran ayına kadar hükûmet görevliydi. Bu kanun, 1 Haziran

2034 Rumi takvim ile Miladi takvim arasında 584 yılın arasında 13 günlük fark vardı. Hatice Güzel Mumyakmaz, "Milletlerarası Takvim Saat ve Ölçülerin Kabulü", https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Bahar/ataturk_ilkeleri_ve_inkilap_tarihi_2/4/index.html, Erişim Tarihi: 29.12.2021.

2035 Gazi Ahmet Muhtar Paşa**, Takvimü's-sinîn**, Haz. Yücel Dağlı-Hamit Pehlivanlı, Ankara 1993, s. 541, 547. Takvimü's-sinîn, İstanbul 1331,Tanzimat Fermanı'nın ilan edildiği 1255 hicri/kamerî tarihini takip eden 1256 (1840) mali yılından başlayarak 1350 (1934) mali yılına kadar her günün karşılığı olan hicri-kamerî, hicri-şemsî ve miladi tarihleri tek tek göstermek suretiyle düzenlenen bir eserdir. Rifat Uçarol, "Gazi Ahmed Muhtar Paşa", **İslam Ansiklopedisi**, TDV Yay., C 13, s. 448.

2036 Madde 1) Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde resmî devlet takviminde tarih mebdei olarak beynelmilel takvim mebdei kabul edilmiştir. Madde 2) 1341 senesi kânunuevvelinin 31.gününü takip eden, 1926 senesi kanunu sanîsinin birinci günüdür. Madde 3) Hicri kamerî takvim öteden beri olduğu üzere ahvali mahsusada kullanılır. Hicri kamerî ayların mebdeini rasathane tespit eder. Madde 4) İşbu kanun neşri tarihinden muteberdir. Madde 5) İşbu kanun ahkâmını icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur. "Takvimde Tarih Mebdeinin Tebdili Hakkında Kanun", **Resmî Gazete**, 2.1.1926, S 260; **Düstur**, Üçüncü Tertip, C 7, s. 159; http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.698.pdf, Erişim Tarihi: 15.4.2018.

2037 **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: 2, C 20, Ankara, 1977, s.251,267-276, 26.12.1341 tarihli görüşmeler. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar, Erişim Tarihi: 15.04.2018.

1929 tarihinden itibaren yürürlüğe girecekti.[2038]

26 Mart 1931 tarih ve 1782 sayılı "Ölçüler Kanunu" ile Türkiye'de kullanılacak ölçüler için aşari metre sistemi kabul edilmiştir. Kanun, 29 maddeden müteşekkildir. Madde 3'e göre, metre sistemine göre tanzim edilmemiş, ölçü aletlerinin yapılması ve ayarlanmamış aletlerin satılması yasaktır. Madde 7'ye göre, akıcı maddelerin ölçülmesinde litre, kütle ölçüsü olarak gram, kilogram ve ton kullanımına geçilmektedir. Madde 23'e göre; Türkiye Hükûmeti, Beynelmilel Ölçüler Bürosuna iştirak etmektedir. Madde 24'e göre; Kanunun ahkâmına uygun ölçüler kullanmayanlara 10 liradan 100 liraya kadar para cezası uygulanacaktı. Suçun tekerrüründe ceza iki misline çıkacak, üç aya kadar hafif para cezası uygulanacaktı.[2039]

Bir diğer Kanun ise 27 Mayıs 1935 tarih ve 2739 sayılı "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun"dur. Kanun, Resmî Gazetede 1 Haziran 1935'te, yayımlanmıştır. Madde 1'e göre, Ulusal bayram olarak 29 İlkteşrin günü kabul edilmiştir. Yalnız o gün tören yapılır denilmiştir. Genel tatil günleri olarak, Madde 2'ye göre, Zafer Bayramı (30 Ağustos, Millî Müdafaa Vekilliğinin hazırlayacağı programa göre tören yapılır), Ulusal Egemenlik Bayramı (22 Nisan öğleden sonra ve 23 Nisan günü), Bahar Bayramı (Mayısın Birinci günü), Şeker Bayramı (üç gün), Kurban Bayramı (dört gün), Yılbaşı günü (Her yıl birinci kanunun 31. günü öğleden sonra ve ikinci kanunun birinci günü). Tatil günlerinde ve Ulusal Bayramın 28 ve 30 ilkteşrin günlerinde hususi yerler kapatılması mecburidir.

Madde 3'e göre, hafta tatili Pazar günüdür. Bu tatil, 35 saatten az olmamak üzere Cumartesi günü saat 13.00'da başlar. Halkın yemesi, içmesi, giyinmesi gibi zaruri ihtiyaçların karşılanabilmesi için Hafta Tatili Kanunu hükümleri tatbik edilmezdi. Madde 4'e göre, Cuma günün daha önce hafta tatili olarak belirleyen (ilgili öncesi Kanunlar ve 2 Ocak 1924 tarih ve 394 sayılı)[2040] Kanunun birinci maddesinin son fıkrası kaldırılıyordu.[2041]

2038 Madde 1-Devlet, vilayet, şehremaneti ve belediyeler gibi resmî devair ve müessesâtın bilumum muamelatı tahririye ve hesabiyesinde beynelmilel rakamların kullanılması mecburidir. İşbu mecburiyetin efrât ve eşhâsı hususiye arasındaki muamelatta dahi tatbikini en kolay mahallerden başlamak suretiyle 1931 Haziran'ına kadar teminine hükûmet mezundur. Madde 2-Bu kanun, 1 Haziran 1929 tarihinden muteberdir. Madde 3-Bu kanunun hükmünü icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur. "Beynelmilel Erkâmın Kabulü Hakkında Kanun", **Resmî Gazete**, 28.5.1928, S 900; **Düstur**, Tertip 3, C 9, s. 610; http://www.mevzuat.gov.tr/, Erişim Tarihi: 15.4.2018.

2039 Madde 26'ya göre, Kanunun uygulanması için bir nizamname düzenleniyordu. Kanunun uygulanmasından Adliye, Dâhiliye, Maliye ve İktisat Vekilleri sorumluydu. "Ölçüler Kanunu", **Resmî Gazete**, 4.4.1931, S 1765, s. 359-361, http://www.resmigazete.gov.tr/ Erişim Tarihi: 15.4.2018.

2040 "Hafta Tatili Hakkında Kanun", **Resmî Gazete**, 21.1.1924, S 54; **Düstur**, Üçüncü Tertip, C 5, s. 226. http://www.mevzuat.gov.tr/, Erişim Tarihi: 15.4.2018.

2041 "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun", **Resmî Gazete**, 1.6.1935, s. 5262,

Millî ve dinî bayramların resmî tatil olarak tanzim edilerek kurallara bağlanması, işleyiş bakımından bir düzen getirecek, modern manada uluslaşma sürecini yaşayan bir toplumda ruh ve davranış birliğine vasıta olabilecektir. Hafta tatilinin Cuma gününden Pazara alınması ise Batı dünyasıyla iletişim ve uyumu kolaylaştıran bir adım ve bir tercihtir.

10 Ocak 1945 tarih ve 4696 sayılı "Bazı Ay Adlarının Değiştirilmesi Hakkında Kanun" ile Teşrinievvel ayı Ekim, Teşrinisani ayı Kasım, Kânunuevvel ayı Aralık, Kanunusani ayı da Ocak olarak değiştirilmiştir. Böylece Arapça ay adları Türkçe adlarla değiştirilmiş hem Türkçeleştirme sağlanmış hem de söyleyiş de kolaylık sağlanmıştır.[2042]

Kaynak: https://www.akademiktarihtr.com/turkinkilabi/, Erişim Tarihi: 20.12.2021

http://www.resmigazete.gov.tr/, Erişim Tarihi: 15.4.2018.

2042 **Resmî Gazete**, 15.1.1945, S 5905, s. 8181, http://www.resmigazete.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.4.2018.